

18. Hurkovskyy, M. P. (2017) Delehuvannya povnovazhen pravookhoronnykh orhaniv u systemi koordynat «politsiya-naselennya-sotsium». *Suchasni stratehiyi ta perspektyvy optymizatsiyi vzayemodiyi politsiyi i naselennya v sotsiumi* [Delegation of powers of law enforcement agencies in the coordinate system «police-population-society»] : *materialy Kruglogo stolu (m. Lviv, 23 lystop. 2017 r.)* ; uporyad. Z. R. Kasil, L. Yo. Humenyuk. Lviv : LvDUVS, pp. 93–96. [in Ukr.].

19. Garland, D. (2001) The culture of control. Crime and Social Order in Contemporary Society. Chicago : The University of Chicago Press ; Oxford : Oxford University Press, XIII, 307 p.

20. Systema «Bezpechna shkola» – perevahy elektronnoho servisu dlya ditey, batkiv ta vchyteliv [System «Safe School» – the benefits of electronic services for children, parents and teachers]. URL : <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/39837/sistema-bezpechna-shkola-perevagi-elektronnoho-servisu-dlya-ditej-batkiv-ta-vchiteliv>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Alla Demicheva. Practices of interaction between police and citizens: new trends in the space of the modern city. Потребує перегляду фахівцем. In today's world there is a great demand for safety and life in a comfortable environment, so the issue of safety and security in the city and the safe city as it is, is relevant now and will remain so forever. A safe city consists of many parameters, including low crime level and a willingness of the citizens to cooperate with the police. The level of trust in the police and the evaluation of its actions by citizens directly affect the willingness of the population to cooperate with the police and depends on the quality of this cooperation. The results of sociological research throughout the history of Ukraine's independence show rather moderate and mediocre assessments of the police by public opinion and a low level of trust, which testifies to its stability and moderate level of trust of our citizens in the police.

In such circumstances, the national police are looking for effective mechanisms for interaction with the population. The basis for cooperation is the new philosophy of Community Policing, which creates the conditions for the existence of a safe city and is the embodiment of a democratic model of policing. Today, the interaction of the population with the police takes place in the following formats: 1) bringing the police closer to the citizens through new forms of work organization; 2) cooperation with public organizations at the level of joint projects; 3) delegation of part of the responsibilities to private and municipal structures. Such trends in the activities of the Ukrainian police are natural and are embedded in the theory of D. Garland on the development of a completely new sector of crime regulation, which along with police and penitentiaries functions as an apparatus for crime prevention and security. It occupies an intermediate position between the state and civil society, connecting the police with the community. At the same time, the institutional structure is not changing, but there is a transformation at the level of philosophy of existence, functions and public understanding of the actors involved in creating a safe city.

Keywords: security, public opinion, trust, National Police of Ukraine, evaluation, interaction practices, joint projects, Community Policing.

УДК 343.13

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-390-398

Марина ДЕДУРА ©

кандидат юридичних наук

(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Здійснено дослідження конвенційних процедур у кримінальному процесі України. Розгляд конвенційних процедур в площині кримінально-правового конфлікту та кримінальних процесуальних відносин дозволив висунути такі тези: якщо говорити про врегулювання кримінально-правового конфлікту, то конвенційними процедурами є домовленості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження; домовленості між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження; якщо говорити про врегулювання кримінальних процесуальних відносин, конвенційними процедурами є розгляд обвинувального

© М. Демура

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5637-3290>

tlepova.demura.marina@gmail.com

акта у спрощеному провадженні за умови отримання згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; підтримання потерпілим обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення або зменшення його обсягу за умови надання потерпілим згоди; звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності за умови його згоди; проникнення до житла чи іншого володіння за умови його згоди; реалізації / знищення предметів, що є речовими доказами за умови надання згоди власником цих предметів; звернення застави на виконання вироку в частині майнових стягнень за умови згоди заставодавця; проведення освідування, яке супроводжується оголенням за умови згоди особи, яка освідується; надання пояснень стороні кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження за умови згоди особи, яка надає пояснення; притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) за умови згоди особи, яка затримана у зв'язку з її розшуком компетентним органом іноземної держави.

Ключові слова: конвенційність, конвенційні процедури, домовленості, згода особи, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений.

Постановка проблеми. Покарання – це основний спосіб, яким суспільство та спеціально уповноважені органи засуджують особу за вчинення злочинного діяння як прояву порушення норм, що встановлені у відповідній державі. Покарання застосовується від імені та інтересів держави і, як правило, пов'язано із відбуванням у спеціалізованих державних установах. Проте треба звернути увагу на загальносвітову тенденцію – посилення ролі жертви у кримінальному судочинстві, надання переваги інтересам потерпілої від кримінального правопорушення особі. Йдеться про врахування інтересів потерпілого, вплив його волевиявлення на подальший рух провадження. Щодо кроків у цьому напрямі в загальносвітовому масштабі треба навести Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі – Стамбульська конвенція) (2011 р.), Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.), а також Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007 р.), Рекомендацію рекомендації Комітету міністрів державам – членам Ради Європи Rec(2002)5 про захист жінок від насильства, Рекомендацію CM/Rec(2007)17 про стандарти та механізми гендерної рівності тощо.

Щодо національних кроків забезпечення інтересів потерпілого у кримінальному провадженні, на нашу думку, треба виділити наділення потерпілого процесуальними правами, реалізація яких у кримінальному провадженні дасть змогу здійснювати ефективну участь у кримінальному судочинстві. Також до цих кроків треба віднести розширення переліку справ приватного обвинувачення у КПК 2012 р., порівняно із законодавством 1960 р., тим самим волевиявлення потерпілого має вирішальне значення у більшій кількості кримінальних проваджень. Окремо треба зазначити про внесення змін до КПК 2012 р., якими встановлено заборону закриття кримінального провадження, коли потерпілий або його представник відмовилися від обвинувачення у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством (зміни 2017 р.).

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Конвенційні процедури на сьогодні не були предметом окремого наукового дослідження. Водночас дотичні до цієї тематики аспекти неодноразово ставали предметом наукового пошуку як серед вітчизняних науковців, так і зарубіжних. Зокрема, В. Трофименко надав увагу конвенційним процедурам в аспекті диференціації кримінальної процесуальної форми [1]. М. Сіроткіна присвятила свою дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук вивченню теорії та практики реалізації права на компроміс у кримінальному процесі України. Авторка здійснила комплексну розробку теоретичних і практичних основ права на компроміс як кримінального процесуального інституту, формування системної концепції права на компроміс у кримінальному процесі України та сформулювала на цій основі пропозиції і рекомендації, спрямовані на удосконалення національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів кримінального судочинства [2]. Є. Васильєва проаналізувала кримінальний процес в цілому і окрему увагу присвятила конвенціональному методу, який використовується прагматичним типом кримінального процесу [3]. Д. Маткіна в дисертаційній роботі проаналізувала історію, сучасність та перспективи розвитку конвенційної форми судового розгляду. Головною метою її роботи стало обґрунтування ідеї про те, що конвенційний спосіб вирішення кримінально-правових суперечок має стати основним способом вирішення кримінальних справ з одночасною гарантією

захисту як публічного, так і приватного інтересу. Досягнення цієї мети зумовило пояснення сутності та призначення правового інституту «конвенційна форма судового розгляду» у світлі таких категорій, як: «конвенційність», «диспозитивність», «конвенція сторін», «конвенційні елементи кримінального судочинства», «кримінальний позов», «медіація в кримінальному процесі» тощо [4]. Окрему увагу дослідженню альтернативних способів врегулювання кримінально-правового конфлікту надають білоруські процесуалісти В. Жигуліч, Л. Зайцева, В. Самарін [5]. І. Тітко в межах монографічної роботи, присвяченої нормативному забезпеченню та практиці реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України, дослідив угоди як приватноправовий інститут у кримінальному процесуальному праві [6]. Р. Аракелян проаналізувала впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України [7]. Незважаючи на велику кількість та ґрунтовність проведених досліджень, обрана тематика підлягає науковому пошуку в аспекті визначення поняття конвенційних процедур, з'ясування видів процедур, що належать до конвенційних тощо. Теза про необхідність здійснення нового наукового пошуку ґрунтується на загальносвітових тенденціях запровадження конвенційних процедур, а також відсутності єдності наукових поглядів щодо їх визначення, класифікації, порядку застосування тощо.

Метою статті є аналіз наукових та нормативних положень щодо застосування конвенційних процедур у кримінальному процесі України.

Виклад основного матеріалу. Тенденція до розширення прав потерпілого і забезпечення його активної участі у кримінальному провадженні прийшла на зміну каральній функції, яка разом із силовими методами не завжди забезпечує виконання завдань кримінального та кримінального процесуального права. Посилення ролі потерпілого у кримінальному провадженні стало поштовхом до вироблення нових підходів щодо застосування відповідальності до винуватих осіб. Мова йде про виникнення альтернативних способів врегулювання кримінально-правового конфлікту – застосування медіації або відновного правосуддя. Головною метою відновного правосуддя є не притягнення винної особи до відповідальності, а застосування заходів та методів, за яких до правопорушника будуть застосовані менш суворі засоби, ніж покарання, а потерпілий отримує задоволення власних інтересів у кримінальному процесі. При цьому інтереси потерпілого можуть бути пов'язані з різними аспектами: отримання відшкодування шкоди, публічні вибачення правопорушника перед потерпілим тощо.

На підтвердження зміни парадигми завдань кримінального провадження можна процитувати ст. 2 КПК, де завданнями кримінального провадження визначаються, поперше, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, по-друге, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, по-третє, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Отже, ми бачимо, що захист особи, охорона її прав у кримінальному провадженні ставиться законодавцем вище за притягнення винної особи до відповідальності.

У цьому аспекті варто зазначити, що, на думку науковців, в КПК України 2012 р. запроваджено прагматичний тип кримінального процесу, який дав змогу особі реалізувати об'єктивне право на компроміс через інститути звільнення від кримінальної відповідальності, кримінального провадження на підставі угод, і в, майбутньому, медіації. Основними рисами прагматичного типу кримінального процесу М. Сіроткіна виділяє доцільність, діалогічність і конвенціоналізм. Щодо конвенціоналізму – це така побудова процесу, за якого сторони можуть не тільки почути одна одну, а й домовитися з певних принципових питань [2, с. 196].

За твердженням В. Трофименко, кримінальна процесуальна політика, в основі якої лежить ідея прав і свобод людини та забезпечення їх ефективного захисту, визначає напрями закріплення диференційованої процесуальної форми, яка, крім загального порядку здійснення кримінального провадження, передбачає також певні консенсуальні (конвенційні) процедури, відповідно до яких кримінально-правовий конфлікт знаходить розв'язання у спосіб, що істотно відрізняється від загального порядку і

засновується на пріоритетній дії диспозитивності як загальній zasadі кримінального судочинства [1, с. 132]. Додамо, що конвенційні процедури і є проявом диференційованої процесуальної форми, коли засада диспозитивності превалює над засадою публічності. Також проявом диференціації процесуальної форми є розвиток процедур відновного правосуддя.

Головним підтвердженням розвитку відновного правосуддя в Україні є ухвалення 16.11.2021 Закону України «Про медіацію», який визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою. При цьому дія Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) [8].

В основі альтернативних способів врегулювання кримінально-правового конфлікту лежить договір, компроміс, домовленість між учасниками провадження щодо здійснення взаємовигідних поступок в межах дозволених законом варіантів. Сторонами, які є учасниками такого договору, можуть бути державні органи та їх посадові особи, а також особи з власним процесуальним інтересом – підозрюваний, потерпілий тощо. Звісно, вживання терміна «договір» тут має умовне значення і означає добровільну домовленість між сторонами. В спеціалізованій літературі як синонім прикметника «договірний» вживаються терміни «конвенційний», «компромісний». Зважаючи на таке розуміння цього прикметника, можна сказати, що альтернативні способи врегулювання кримінально-правового конфлікту становлять собою окремі конвенційні процедури кримінального провадження.

Цікавим видається підхід білоруських вчених щодо методу заохочення. Автори висувують тезу про те, що поряд із методом примусу активно застосовується метод заохочення. Метод заохочення останнім часом став розглядатися як один з основних методів правового регулювання у сфері дії кримінального закону. Застосування заохочень передбачає пошук такого рішення, яке б задовольняло всіх учасників конфлікту. Розумні заохочувальні норми сприяють підвищенню ефективності дії кримінального закону, оскільки у ситуації позитивної мотивації як спонукальної сили бажаної поведінки є не лише нормативні приписи, а й власний інтерес суб'єкта, його зацікавленість. Отже, наявність заохочувальних норм у кримінальному законодавстві створює можливість для застосування альтернативних засобів вирішення кримінально-правових конфліктів [9, с. 202]. Тож прийняття законодавцем заохочувальних норм є передумовою застосування конвенційних процедур кримінального провадження.

В юридичній літературі можна знайти декілька визначень процедур, пов'язаних із диференціацією кримінальної процесуальної форми, застосування її особливих порядків – консенсуальні, конвенціальні [1], компромісні [2], погоджувальні [2], конвенційні, договірні процедури. Не вдаючись до юридичних суперечок, вбачається, що в українській мові варто вживати термін «конвенційні процедури» і як його синоніми компромісні, договірні, консенсуальні процедури. Адже визначення цих процедур як «конвенціальних», на нашу думку, є русизмом від російського терміна «конвенциальная процедура», що ґрунтовно досліджено в роботі Д. Маткіної [4]. Також конвенційні процедури передбачають «конвенцію сторін», тобто їх домовленість. Отже, вживання терміна «конвенціальні» або «конвенціональні» не вбачається правильним.

Є. Васильєва пропонує використовувати термін «конвенціональний метод», який, на її думку, використовується прагматичним типом кримінального процесу. При цьому конвенціональний метод потрібно відрізнити від стратегії примирення. Якщо остання, маючи за мету врегулювання конфлікту сторін, не пов'язана безпосередньо з кримінальним процесом (оскільки вона має справу не з процедурою спростування презумпції невинуватості конкретної особи, а вже з констатованою винуватістю), то конвенціоналізм прагматичного типу кримінального процесу є методом встановлення на договірній основі обставин, які мають значення для справи [3, с. 469–470].

Значимо, що ми із цікавістю ставимось до висловленої позиції щодо розуміння конвенційності як методу врегулювання кримінальних процесуальних відносин. Водночас вбачається, що треба поміркувати над розумінням, що саме являє собою конвенційність. По суті, конвенційність (компроміс, домовленість, погодження

сторонами) являє собою обставину, яку враховує законодавець під час створення диференційованих форм кримінального провадження [1, с. 193]. Безумовно, законодавець врахував конвенційність як обставину виділення в особливий порядок кримінального провадження факт домовленості між сторонами в провадженнях щодо угод (як угод про визнання винуватості, так і угод про примирення) тощо. Отже, конвенційність є одним із критеріїв диференціації кримінальної процесуальної форми.

Науковці звертають увагу, що розуміння критеріїв диференціації кримінальної процесуальної форми як обставин, які враховує законодавець під час створення диференційованих форм кримінального провадження, дозволяє відмежувати їх від обставин, що слугують умовою вибору того чи іншого виду провадження у тій чи іншій процесуальній формі, які має враховувати правозастосовник. Розвиваючи висловлену науковцями тезу, зазначимо, що конвенційність може бути не тільки критерієм диференціації кримінальної процесуальної форми на особливі порядки кримінального провадження, але й обставиною, що є підставою для здійснення провадження у певній формі, здійснення процесуальних дій в певний спосіб. Йдеться про конвенційні процедури у формі надання учасником кримінального провадження згоди, тобто критерій диференціації кримінальної процесуальної форми за наявності згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні або згоди потерпілого на підтримання обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення або зменшення його обсягу тощо.

Отже, на наше переконання, конвенційність треба розглядати як критерій диференціації кримінальної процесуальної форми, а також як критерій для здійснення провадження у певній формі, здійснення процесуальних дій в певний спосіб. При цьому можна виділити конвенційні процедури у формі домовленостей та у формі надання учасником кримінального провадження згоди. До процедур у формі домовленостей ми відносимо такі: 1) домовленості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження; 2) домовленості між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження. Під конвенційними процедурами у формі надання учасником кримінального провадження згоди нами розуміються: 1) згода підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні; 2) згода потерпілого на підтримання обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення або зменшення його обсягу; 3) згода підозрюваного на звільнення від кримінальної відповідальності; 4) згода особи, яка володіє житлом чи іншим володінням на проникнення до житла чи іншого володіння; 5) згода власника предметів, що є речовими доказами, на передачу для реалізації / знищення; 6) згода заставодавця на звернення застави на виконання вироку в частині майнових стягнень; 7) згода особи, яка освідчується, на проведення освідчування, яке супроводжується оголенням; 8) згода учасників кримінального провадження та інших осіб на надання пояснень стороні кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; 9) згода особи, яка затримана у зв'язку з її розшуком компетентним органом іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) тощо.

Якщо розглядати конвенційні процедури в площині кримінально-правового конфлікту та кримінальних процесуальних відносин, ми пропонуємо такі тези:

– якщо говорити про врегулювання кримінально-правового конфлікту, то конвенційними процедурами є домовленості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження; домовленості між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження;

– якщо говорити про врегулювання кримінальних процесуальних відносин, конвенційними процедурами є розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні за умови отримання згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; підтримання потерпілим обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення або зменшення його обсягу за умови надання потерпілим згоди; звільнення підозрюваного

від кримінальної відповідальності за умови його згоди; проникнення до житла чи іншого володіння за умови його згоди; реалізації / знищення предметів, що є речовими доказами, за умови надання згоди власником цих предметів; звернення застави на виконання вироку в частині майнових стягнень за умови згоди заставодавця; проведення освідчування, яке супроводжується оголенням, за умови згоди особи, яка освідчується; надання пояснень стороні кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження за умови згоди особи, яка надає пояснення; притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) за умови згоди особи, яка затримана у зв'язку з її розшуком компетентним органом іноземної держави.

В цьому аспекті вчені з інших країн пропонують дещо іншу класифікацію. Зокрема, Л. Зайцева визначає «чисто» альтернативні способи вирішення кримінально-правових конфліктів, і поряд із ними – «частково» або «умовно» альтернативні [5, с. 29].

У зарубіжній літературі зустрічається термін *diversion*, який перекладається як відвернення, відступ, відхилення. Йдеться про відступ від загального порядку здійснення провадження. Визначається, що диверсія – це спосіб подолання злочинної поведінки низького рівня, забезпечення того, щоб громадянам було надано пропорційне рішення і, якщо це необхідно, уникнення залучення осіб до офіційного кримінального судочинства (або через позасудове переслідування), що може призвести до кримінального переслідування [10].

Диверсія (відхилення) – це будь-яка з різноманітних програм, що реалізують стратегії, спрямовані на уникнення офіційного розгляду правопорушення системою кримінального правосуддя. Хоча ці стратегії, які спільно називають диверсією, мають багато форм, типова програма відхилення призводить до того, що особу, яку звинувачують у злочині, направляють до програми лікування чи догляду як альтернативу кримінальному переслідуванню та ув'язненню.

Визначається, що можливо, диверсія має тривалу історію, як і сама система правосуддя. Співробітники поліції та працівники суду завжди користувалися своїм розсудом, щоб запобігти офіційному розгляду правопорушення, не порушуючи при цьому норми закону. Однією з важливих сфер використання диверсії є ненасильницькі злочини щодо наркотиків. Через велику кількість наркозлочинців, які залучаються до системи кримінального правосуддя, юрисдикції в усьому світі запровадили суди щодо наркотиків як форму відхилення. Суди з питань наркотиків застосовують до дорослих, які зловживають наркотичними речовинами, санкції та застосовують послуги, необхідні для зміни їхньої поведінки та уникнення тривалого ув'язнення. Дослідження показують, що таке лікування може зменшити зловживання психоактивними речовинами, злочинну поведінку та рецидив. Розрізняють два види диверсії: неофіційну та офіційну. Неофіційне відхилення буває, коли чиновник у системі юстиції вирішує, використовуючи відповідну свободу розсуду, що справу краще було б вилучити з системи правосуддя. Іноді правопорушнику пропонується певна форма лікування або добровільна санкція, яка після завершення виправдовує закриття початкової справи. Наприклад, правопорушника, який вчинив акт домашнього насильства, можуть відправити до програми управління гнівом. Якщо правопорушник успішно завершить програму, справу буде припинено або закрито без проведення офіційного розслідування. Офіційна диверсія передбачає застосування передбачених законодавством форм відступу від традиційного кримінального переслідування – укладення угод тощо [11].

На нашу думку, можемо провести аналогію і визначити, що конвенційні процедури являють собою диверсію. Дійсно, застосування конвенційних процедур передбачає відступ від загальної форми кримінального провадження, від класичної схеми здійснення примусових дій органами державної влади з метою розшуку правопорушника та притягнення до кримінальної відповідальності. Вбачається, що таке відхилення є вимогою сьогодення, коли права та законні інтереси особи висуваються на перший рівень загальнодержавних завдань.

Висновки. Треба констатувати загальносвітову тенденцію до розширення прав потерпілого і забезпечення його активної участі у кримінальному провадженні, що прийшла на зміну каральній функції, яка разом із силовими методами не завжди забезпечує виконання завдань кримінального та кримінального процесуального права. Посилення ролі потерпілого у кримінальному провадженні стало поштовхом до вироблення нових підходів щодо застосування відповідальності до винуватих осіб –

застосування альтернативних способів врегулювання кримінально-правового конфлікту. В основі альтернативних способів врегулювання кримінально-правового конфлікту лежить договір, компроміс, домовленість між учасниками провадження щодо здійснення взаємовигідних поступок в межах варіантів, дозволених законом. Вивчення літератури відповідної спрямованості дозволило стверджувати, що в юридичній літературі можна знайти декілька визначень процедур, пов'язаних із диференціацією кримінальної процесуальної форми, застосування її особливих порядків – консенсуальні, конвенційні, компромісні, погоджувальні, конвенційні, договірні процедури. На наше переконання, треба вживати термін «конвенційні процедури» і як його синоніми компромісні, договірні, консенсуальні процедури.

У статі ми довели, що конвенційність треба розглядати як критерій диференціації кримінальної процесуальної форми, а також як критерій для здійснення провадження у певній формі, здійснення процесуальних дій в певний спосіб. При цьому можна виділити конвенційні процедури у формі домовленостей та у формі надання учасником кримінального провадження згоди. До процедур у формі домовленостей ми віднесли такі: 1) домовленості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження; 2) домовленості між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження. Під конвенційними процедурами у формі надання учасником кримінального провадження згоди нами розуміються: 1) згода підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні; 2) згода потерпілого на підтримання обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення або зменшення його обсягу; 3) згода підозрюваного на звільнення від кримінальної відповідальності; 4) згода особи, яка володіє житлом чи іншим володінням, на проникнення до житла чи іншого володіння; 5) згода власника предметів, що є речовими доказами, на передачу для реалізації / знищення; 6) згода заставодавця на звернення застави на виконання вироку в частині майнових стягнень; 7) згода особи, яка освідчується, на проведення освідування, яке супроводжується оголенням; 8) згода учасників кримінального провадження та інших осіб на надання пояснень стороні кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; 9) згода особи, яка затримана у зв'язку з її розшуком компетентним органом іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) тощо.

Розгляд конвенційних процедур в площині кримінально-правового конфлікту та кримінальних процесуальних відносин дозволив висунути такі тези: якщо говорити про врегулювання кримінально-правового конфлікту, то конвенційними процедурами є домовленості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження; домовленості між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) на здійснення конвенційних процедур кримінального провадження; якщо говорити про врегулювання кримінальних процесуальних відносин, конвенційними процедурами є розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні за умови отримання згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; підтримання потерпілим обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення або зменшення його обсягу за умови надання потерпілим згоди; звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності за умови його згоди; проникнення до житла чи іншого володіння за умови його згоди; реалізації / знищення предметів, що є речовими доказами, за умови надання згоди власником цих предметів; звернення застави на виконання вироку в частині майнових стягнень за умови згоди заставодавця; проведення освідування, яке супроводжується оголенням, за умови згоди особи, яка освідчується; надання пояснень стороні кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження за умови згоди особи, яка надає пояснення; притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) за умови згоди особи, яка затримана у зв'язку з її розшуком компетентним органом іноземної держави.

Список використаних джерел

1. Трофименко В. М. Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 437 с.
2. Сіроткіна М. В. Теорія та практика реалізації права на компроміс у кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 497 с.
3. Васильева Е. Г. Уголовный процесс: догматико-аксиологическое исследование : монограф. Москва : Юрлитинформ, 2013. 584 с.
4. Маткина Д. В. Конвенциональная форма судебного разбирательства: история, современность и перспективы развития. Москва : Юрлитинформ, 2010. 216 с.
5. Зайцева Л. Л. Альтернативное разрешение споров в уголовном процессе : учеб.-метод. пособие ; под ред. У. Хелльманна, С. А. Балашенко, Л. Л. Зайцевой. Минск : Изд. центр БГУ, 2015. 223 с.
6. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2015. 448 с.
7. Аракелян Р. Ф. Впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ун-т держ. податкової служби. Ірпінь, 2019. 331 с.
8. Про медіацію : Закон України від 19.05.2020. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877.
9. Зайцева Л. Л. Альтернативное разрешение уголовно-правовых конфликтов в законодательстве Республики Беларусь. *Актуальные проблемы юридического образования в контексте обучения альтернативному урегулированию споров как подходу к обеспечению прав человека : материалы Междунар. науч.-метод. конф. (г. Минск, 29 нояб.–3 дек.2016 г.)*. Минск : Изд. центр БГУ, 2016. С. 199–207.
10. Diversion: Centre for justice and innovation. URL: <https://justiceinnovation.org/areas-of-focus/diversion> (дата звернення: 20.12.2021).
11. Diversion criminal justice system. URL: <https://www.britannica.com/topic/diversion>.

Надійшла до редакції 13.12.2021

References

1. Trofymenko, V. M. (2017) *Teoretychni ta pravovi osnovy dyferentsiatsiyi kryminalnoho protsesu Ukrayiny* [Theoretical and legal bases of differentiation of the criminal procedure of Ukraine] : dys. ... d-ra yuryd. Nauk : 12.00.09 / Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mydroho. Kharkiv, 437 p. [in Ukr.].
2. Sirotkina, M. V. (2021) *Teoriya ta praktyka realizatsiyi prava na kompromis u kryminalnomu protsesi Ukrayiny* [Theory and practice of realization of the right to compromise in the criminal process of Ukraine] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / Nats. akad. vnutr. sprav. Kyiv, 497 p. [in Ukr.].
3. Vasilyeva, E. G. (2013) *Ugolovnyy protsess: dogmatiko-aksiologicheskoye issledovaniye* [Criminal Procedure: Dogmatic-Axiological Research] : monohraf. Moscow : Yurlitinform, 584 p. [in Russ.].
4. Matkina, D. V. (2010) *Konventsionalnaya forma sudebnogo razbiratelstva: istoriya, sovremennost i perspektivy razvitiya* [Conventional form of litigation: history, modernity and development prospects]. Moscow : Yurlitinform, 216 p. [in Russ.].
5. Zaytseva, L. L. (2015) *Alternativnoye razresheniye sporov v ugolovnom protsesse* [Alternative Dispute Resolution in Criminal Procedure] : ucheb.-metod. posobiye ; pod red. U. Khellmanna, S. A. Balashenko, L. L. Zaitsevov. Minsk : Izd. tsentr BGU, 223 p. [in Russ.].
6. Titko, I. A. (2015) *Normatyvne zabezpechennia ta praktyka realizatsii pryvatnoho interesu v kryminalnomu protsesi Ukrainy* [Normative safety and practice of implementation of private interest in the criminal process of Ukraine] : monohrafiia. Kharkiv : Pravo, 448 p. [in Ukr.].
7. Arakelyan, R. F. (2019) *Vprovadzhennya instytutu mediatsiyi v kryminalne protsesualne zakonodavstvo Ukrainy* [Provision of the Institute of Medicine in criminal procedure Ukrainian legislation] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Un-t, derzh. Podatkovoyi sluzhby. Irpin, 331 p. [in Ukr.].
8. Pro mediatsiyu [On mediation] : Zakon Ukrayiny vid 19.05.2020. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877.
9. Zaytseva, L. L. (2016) *Alternativnoye razresheniye ugolovno- pravovykh konfliktov v zakonodatelstve Respubliki Belarus* [Alternative resolution of criminal conflicts in the legislation of the Republic of Belarus]. *Aktualnyye problemy yuridicheskogo obrazovaniya v kontekste obucheniya alternativnomu uregulirovaniyu sporov kak podkhodu k obespecheniyu prav cheloveka : materialy Mezhdunar. nauch.-metod. konf. (g. Minsk, 29 noyab. – 3 dek. 2016 g.)*. Minsk : Izd. tsentr BGU, pp. 199–207. [in Russ.].
10. Diversion: Centre for justice and innovation. URL: <https://justiceinnovation.org/areas-of-focus/diversion>.
11. Diversion criminal justice system. URL: <https://www.britannica.com/topic/diversion>.

ABSTRACT

Maryna Demura. On the application of conventional procedures in criminal procedure of Ukraine. The article examines the conventional procedures in the criminal procedure of Ukraine. The global tendency to expand the rights of the victim and ensure his/her active participation in criminal

proceedings, which replaced the punitive function, which together with forceful methods does not always ensure the implementation of the tasks of criminal and criminal procedural law. Strengthening the role of the victim in criminal proceedings has given impetus to the development of new approaches to the application of responsibility to perpetrators – the use of alternative ways of resolving criminal conflicts. The basis of alternative ways of resolving the criminal-legal conflict is an agreement, compromise, agreement between the participants in the proceedings on the implementation of mutually beneficial concessions within the options permitted by law.

Conventionality should be considered as a criterion for differentiation of criminal procedural form, as well as a criterion for the implementation of proceedings in a certain form, the implementation of procedural actions in a certain way. According to the author, the term «conventional procedures» should be used and as its synonyms compromise, contractual, consensual procedures.

The author has proved that conventionality should be considered as a criterion for differentiation of criminal procedural form, as well as a criterion for the implementation of proceedings in a certain form, the implementation of procedural actions in a certain way. At the same time, it is possible to distinguish conventional procedures in the form of agreements and in the form of giving consent by a participant in criminal proceedings.

Keywords: *conventionality, conventional procedures, agreements, consent of the person, victim, suspect, accused.*

УДК 342.9

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-398-404

Володимир КОВБАСА®
кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Надано адміністративно-правову характеристику особливостей дисциплінарної відповідальності публічних службовців в Україні. Відзначено, що проблема визначення галузевої приналежності дисциплінарної відповідальності публічних службовців похідна від визначення галузевої приналежності правового інституту публічної служби. На основі аналізу різних поглядів на вказане питання автором констатується, що представники адміністративно-правової науки традиційно сукупність правових норм, що регулюють державно-службові відносини, розглядають як складову частину адміністративного права. Визначено проблеми притягнення до дисциплінарної відповідальності публічних службовців в Україні. Досліджено можливості їх вирішення для розбудови інститутів адміністративного права на основі принципів верховенства права та законності в інтересах вимог громадськості. Наголошено на необхідності функціонування ефективного механізму притягнення публічних службовців до дисциплінарної відповідальності. Зроблено висновок про те, що на основі аналізу правової природи і сутнісних ознак дисциплінарну відповідальність публічних службовців можна визначити як вид юридичної відповідальності, який має адміністративно-правову природу та є різновидом заходів дисциплінарного примусу, що застосовуються в системі державно-службових правовідносин, пов'язаний з накладенням дисциплінарних стягнень уповноваженою на те посадовою особою за невиконання або неналежне виконання державним службовцем покладених на нього службових обов'язків. Зазначено, що інститут дисциплінарної відповідальності виступає чинником розвитку системи публічної служби в Україні та від рівня його правового забезпечення залежить загальний рівень довіри інститутів громадянського суспільства до публічної служби.

Ключові слова: *публічна служба, дисциплінарна відповідальність, дисциплінарний проступок, дисциплінарне стягнення, адміністративна відповідальність, дисциплінарна комісія.*

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси, які активізувались у нашій державі, стали рушійною силою для нового етапу реформ, спрямованих на вдосконалення діяльності публічно-правових інститутів влади. У зв'язку з цим,

© В. Ковбаса, 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4468-4056>

mail@dduvs.in.ua